

МІФИ І ФАКТИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ ДО КРАЇН ВИШЕГРАДУ

МІФИ І ФАКТИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ ДО КРАЇН ВИШЕГРАДУ

Довідник підготовлено в рамках проекту «Популяризація фактоорієнтованого медійного висвітлення явища трудової міграції з України до країн Вишеградської четвірки», що реалізується ГО «Європа без бар'єрів» за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду, у партнерстві з Фондацією «Наш вибір» (Польща), Угорським європейським товариством (Угорщина), Словацькою асоціацією зовнішньої політики (Словаччина), Радою з питань інтеграції (Чехія).

Керівник проекту: Ірина Сушко,
ГО «Європа без бар'єрів»

Редагування та впорядкування:
Катерина Кульчицька, Руслан Мініч,
ГО «Європа без бар'єрів»

Дизайн: Вікторія Федина

ЗМІСТ

1. УКРАЇНСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ І ЇЇ ОБРАЗ В МЕДІА..... 3

Павло Кравчук, ГО «Європа без бар'єрів», Україна

1.1. Основні питання та відповіді про трудову міграцію..... 3

1.2. Трудова міграція і трудові мігранти в українських медіа.....7

2. МІФИ ТА СТЕРЕОТИПИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ В ПОЛЬЩІ12

Мирослава Керик, Фундація «Наш вибір», Польща

2.1. Огляд політичного та соціального контексту..... 12

2.2. Міфи про трудову міграцію з України в Польщі..... 13

2.3. Основні дані про українську трудову міграцію до Польщі.....16

3. МІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ В ЧЕХІЮ – МІФИ ТА ФАКТИ21

Петр Бішоф, Рада з питань інтеграції, Чехія

3.1. Міграція з України до Чеської Республіки в публічному дискурсі 21

3.2. Трудова міграція з України, статистика та відображення у медіа 23

4. МІФИ І СТЕРЕОТИПИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ ДО УГОРЩИНИ 27

Адам Гулд, Угорське європейське товариство, Угорщина

4.1. Політичний і соціальний контекст27

4.2. Міфи про трудову міграцію з України..... 28

4.3. Українська трудова міграція до Угорщини до і після 2014 року..... 29

5. РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДО СЛОВАЧЧИНИ33

Томаш Мадленак, Тат'яна Хованцова,

Словацька асоціація з питань зовнішньої політики, Словаччина

4.1. Огляд політичного і соціального контексту..... 33

4.2. Реалії української міграції до Словаччини..... 35

4.3. Сприйняття українських працівників у Словаччині..... 38

1. УКРАЇНЬСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ І ЇЇ ОБРАЗ В МЕДІА

Україна протягом своєї історії була як країною походження, так і транзиту чи призначення для мігрантів. Про масштабну еміграцію українців протягом останніх 150 років свідчать численні розвинені діаспори в Канаді, США, Аргентині і сусідніх з Україною країнах. Водночас за часів СРСР, хоча зовнішні кордони були закриті для вільного руху, на територію України активно в'їжджали мешканці інших радянських республік. У підсумку, за даними ООН, кількість іммігрантів (людей, які народилися за межами країни) в Україні складала від 6,8 млн у 1990 році до 4,8 млн у 2017¹, тобто фактично мігрантом був кожен 9-й.

Попри це, оскільки більшість таких іммігрантів добре інтегровані й отримали громадянство, тема імміграції в Україні не є популярною, часто залишаючись у рамках праворадикального дискурсу².

Натомість питанням, про яке значно більше пишуть медіа і говорять політики, є зовнішня трудова міграція українців, яка має великий масштаб і серйозно впливає на економічний розвиток усієї країни. В одному з опитувань кінця 2018 року «масовий виїзд громадян України за кордон» назвали однією з основних загроз для країни 59% респондентів³.

Зараз в Україні говорять про «п'яту хвилю» еміграції, що продовжує масштабні міграційні процеси 19-початку 21 сторічч⁴. До трудової міграції залучені мільйони осіб. У 2018 році, за оцінкою Національного банку України, обсяг приватних переказів з-за кордону зріс до 11,6 млрд доларів, що суттєво перевищує обсяги прямих іноземних інвестицій, а до кінця 2019 року його прогнозують на рівні 12,2 млрд⁵. Міжнародний валютний фонд в останньому звіті щодо України назвав трудову міграцію однією з причин зростання рівня заробітних плат⁶ (через конкуренцію із закордонними роботодавцями українські змушені піднімати зарплатню).

Природно, таке помітне явище стає об'єктом популістичної риторики, маніпуляцій і хибних інтерпретацій. Ситуацію ускладнює відсутність систем збору статистичних даних і чітко артикульованої державної політики щодо трудової міграції.

Особливістю української ситуації є також, хоч і менш значна, ніж раніше, але присутність російських медіа⁷, які часто свідомо маніпулюють даними про трудову міграцію, щоб переконати споживачів у погіршенні економічної, демографічної та політичної ситуації в Україні.

¹ Дані ООН щодо кількості мігрантів

<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.asp>

² Deutsche Welle <http://tinyurl.com/yxjgltsx>

³ <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/354a0dde7bc4bd5e6fa291b0bd1dc997.html>

⁴ <http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pyata-hvylya>

⁵ <https://news.finance.ua/ua/news/-/443543/nbu-prognozuye-zrostantnya-perekaziv-trudovyh-migrantiv-v-ukrayinu>

⁶ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/01/08/Ukraine-Request-for-Stand-By-Arrangement-and-Cancellation-of-Arrangement-Under-the-Extended-46499>

⁷ <https://detector.media/infospace/article/164308/2019-03-21-dzherela-informatsii-mediagramotnist-i-rosiiska-propaganda-rezultati-vseukrainskogo-opituvannya-gromadskoi-dumki>

Усі разом ці фактори призводять до поширення викривлених або повністю неправдивих даних щодо трудової міграції, що, зі свого боку впливає на формування суспільної думки та політичного порядку денного. Нижче ми наведемо основні доступні дані про трудову міграцію з України загалом і до країн Вишеграду (Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії). Також розглянемо приклади неправдивих або сумнівних тверджень щодо трудової міграції, що поширюють як українські медіа, так і посадовці або політики, а також приклади тем, які, імовірно, непропорційно мало висвітлені в українському медіапросторі.

1.1. Основні питання та відповіді про трудову міграцію

Хто такі трудові мігранти?

За визначенням ООН, «трудоий мігрант» – це «особа, яка була, є або має намір бути залучена до оплачуваної діяльності в країні, громадянином якої вона не є»⁸. Важливим нюансом цього визначення є часова тяглість – воно включає не тільки тих, хто зараз працює за кордоном, а й тих, хто мав такий досвід у минулому⁹. Можна виділити кілька моделей трудової міграції

- постійна (виїзд в один бік без повернення)
- зворотна (одноразовий виїзд на довгий термін, наприклад, рік, і повернення)
- циркулярна (регулярний виїзд і повернення, у т.ч. на сезонні роботи)
- прикордонна (коли людина їздить працювати за кордон, і повертається додому щодня, або принаймні щотижня).

Для сучасної України найбільше характерна циркулярна міграція¹⁰.

Скільки громадян України працює за кордоном?

Головний факт полягає в тому, що цього *ніхто точно не знає*. Усі наявні версії містять похибки дослідження, або ж є приблизними, неповними і оціночними. Водночас, деякі з них є більш обґрунтовані, ніж інші, оскільки спираються на певну експертизу, доступ до даних і методологію оцінки.

Кожна з цих версій має свої методологічні та інші обмеження, які потрібно враховувати під час використання даних.

Цифра **1,3 мільйона** від Державної служби статистики базується на опитуванні 20 тисяч домогосподарств з екстраполяцією на все населення (за методологією Міжнародної організації праці), проведеному у 2017 році. Однак воно охоплює лише тих, хто виїжджав на короткий період, або довгострокових мігрантів, які мають родину в Україні. Ті, хто виїхав разом із сім'єю, або не мав сім'ї в Україні, у вибірку не

⁸ Українсько-англійський тлумачний словник міжнародної термінології у сфері міграції http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_glossary_color_block_press.pdf

⁹ Водночас залишається питання, наскільки далеко в минуле простягаються рамки цього визначення. Людина, яка мала досвід трудової міграції три, п'ять або десять років тому, є трудовим мігрантом чи ні? В Україні Держстат під час досліджень обмежує поняття трудової міграції періодом у 2,5 роки.

¹⁰ Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf>

потрапили, тому ця цифра є **заниженою**. Аналогічні дослідження проводилися в 2012 і 2008 році, за ними можна відстежувати динаміку трудової міграції з України. Наприклад, порівняно з 2008 роком, кількість трудових мігрантів зменшилась.

Оцінка в **5-8% від обсягу робочої сили** від Національного банку є дуже приблизною. Ґрунтуючись на даних Держстату про кількість працездатного населення (17,296 млн)¹¹, можна порахувати, що йдеться про **865 тис – 1,384 млн осіб**.

Цифра в **4 мільйони** трудових мігрантів стала висновком дослідження Центру економічної стратегії (ЦЕС) 2018 року. В її основі дані Держстату, дані про прикордонний рух і експертні оцінки. Використовуючи ці дані, важливо пам'ятати, що з 4-х мільйонів тільки **2,6-2,7 одночасно перебувають за кордоном** (за оцінкою ЦЕС).

Таблиця 1. Оцінки кількості трудових мігрантів з України

<i>Кількість трудових мігрантів з України</i>	<i>Інституція</i>	<i>Примітки</i>	<i>Посилання</i>
1,3 мільйона	Державна служба статистики	Ті, хто виїжджав за кордон з метою працевлаштування хоча б раз за останні 2,5 року	http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/12/bl_zt_m_2017.zip
5-8% від загального обсягу робочої сили	Національний банк України	Приблизно 865 тис – 1,384 млн осіб	https://tinyurl.com/y3zlkjma
4 мільйони	Центр економічної стратегії (ЦЕС)	З них 2,6-2,7 млн одночасно перебувають за кордоном	https://ces.org.ua/migration/
2-3 мільйони	Міжнародний валютний фонд		https://tinyurl.com/y4sy65lg
Загальна оцінка кількості мігрантів з України			
6,5 мільйона	Державна прикордонна служба України (ДПСУ)	“Чистий виїзд” громадян України за кордон з 2002 по 2018 рік (кількість виїздів громадян України мінус кількість в’їздів)	Дані ДПСУ про перетин кордону
5 мільйонів (4,964)	ООН	Базується на офіційних даних країн-членів щодо кількості громадян України або народжених в Україні, враховує період до 1991 року	https://tinyurl.com/y65cdyxс

¹¹ Економічна активність населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2018 році <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Міжнародний валютний фонд у звіті щодо України в січні 2019 року оцінив кількість українських трудових мігрантів у **2-3 мільйони**. Хоча жодних методологічних підстав цієї оцінки опубліковано не було, нею можна користуватися з огляду на авторитет інституції.

За даними Державної прикордонної служби, з 2002 по 2018 рік з України виїхали і не повернулися **6,5 мільйона** громадян України. Цей показник враховує не тільки трудову міграцію, а й постійну еміграцію, зумовлену не економічними факторами. У ньому можливі похибки в підрахунку за 2014-2015 роки, коли Україна не контролювала значну ділянку кордону з Росією через війну. Також, користуючись цими даними, важливо враховувати, що “чистий виїзд” громадян України не дорівнює зменшенню населення, адже за цей період в Україну в’їжджали і залишалися іноземці.

При цьому дані «чистого виїзду» за останні два роки свідчать, що *безвізовий режим і посилення трудової міграції не призвели до суттєвого збільшення постійної еміграції*. У 2017 році Україну залишили й не повернулися назад 150 тисяч осіб, у 2018 – 200 тисяч. Для порівняння, у 2009-2014 рр. в середньому щороку не поверталися близько півмільйона осіб¹².

ООН оцінює кількість емігрантів українського походження у світі у майже **5 мільйонів** станом на 2017 рік. Це сума даних офіційних статистик країн-членів ООН про кількість серед їх мешканців громадян України або громадян інших країн, які народилися в Україні. Ці дані включають не тільки трудових мігрантів, а також громадян, які виїхали з України до 1991 року.

Проведене Київським міжнародним інститутом соціології у 2018 році опитування щодо міграційних настроїв показало, що **7% населення** України збираються виїхати за кордон в найближчі 6 місяців з метою тривалого перебування¹³, але лише 62% з них робили конкретні кроки з цією метою. Ця цифра може включати як тих, хто ще ніколи не виїжджав, так і тих, хто вже має досвід трудової міграції, і планує його повторити.

Також для уявлення про кількість трудових мігрантів з України в окремих країнах можна звертатися до статистики Євростату про кількість виданих українцям дозволів на проживання з метою працевлаштування¹⁴ або статистики країн Вишеградської четвірки. Водночас варто враховувати, що ці дані теж є неповними – наприклад, у Польщі чи Угорщині можлива тимчасова праця без дозволу на працю. Також ці дані не враховують нелегальних працівників.

¹² Дані Державної прикордонної служби України

¹³ <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>

¹⁴ У 2017 році українці отримали 580 тисяч вперше виданих дозволів на працевлаштування в ЄС <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9333446/3-25102018-AP-EN.pdf/3fa5fa53-e076-4a5f-8bb5-a8075f639167>

В які країни їдуть трудові мігранти з України

Цитоване вище дослідження Держстату показало, що основною країною призначення для українських трудових мігрантів стала Польща (38,9%), тоді як до Росії у 2015-2017 рр. виїжджали лише 26,3% трудових мігрантів (раніше – 43,2%). Проте варто враховувати, що дослідження 2017 року не проводилося в Криму і на окупованих територіях Донбасу, що теж могло вплинути на зменшення частки міграції до Росії. Також високою є частка мігрантів, що виїжджали до Італії, Чехії, Угорщини, Португалії.

За даними Євростату, найбільше перших дозволів на проживання (це сума дозволів з метою працевлаштування+освіти+сімейних причин) в 2017 році українці отримали в Польщі (585,4 тис), Чехії (18,9 тис), Угорщині (7,8 тис), а також в Італії, Німеччині, Словаччині, Іспанії і Британії. Серед опитаних українців, які тільки планують виїхати, лідерами міграційного спрямування є Польща, Чехія і Німеччина, також до першої десятки потрапила Угорщина¹⁵.

З яких регіонів і населених пунктів виїжджають найбільше

Традиційно з трудовою міграцією асоціюють західну частину України. За дослідженням Держстату, у 2017 році 69% трудових мігрантів були з Заходу, однак доволі помітно, порівняно з попереднім опитуванням 2012 року, зросла частка мігрантів із Центру та Півдня (по 9%). Майже порівну було мігрантів із міських поселень і сільської місцевості. Також дослідження Держстату аналізує статеві-віковий склад українських трудових мігрантів, середній час перебування за кордоном, міграційні наміри тощо¹⁶.

Ефекти трудової міграції

У згаданому вище дослідженні ЦЕС ефекти трудової міграції поділено за якістю на позитивні і негативні. За сферою впливу – на економічні, соціальні, і пов'язані з людським капіталом.

Таблиця 2. Приклади ефектів трудової міграції¹⁷

<i>Сфера впливу</i>	<i>Позитивні ефекти</i>	<i>Негативні</i>
Економіка	Грошові перекази Інвестиції Зменшення безробіття	Навантаження на соціальну систему Дефіцит на ринку праці
Людський капітал	Набуття нових знань і навичок Мотивація для освіти тих, хто залишився	Втрата людського капіталу
Соціальна	Поліпшення добробуту	Зміни у родинах («євросироти» тощо)

¹⁵ <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>

¹⁶ Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження)
http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/12/bl_ztm_2017.zip

¹⁷ Повна таблиця – ЦЕС, Скільки українців поїхало за кордон і що з цим робити, с. 6 <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf>

1.2. Трудова міграція і трудові мігранти в українських медіа

Міфи, стереотипи, спростування

Неправдиві або викривлені судження стосуються переважно трьох речей:

- кількості трудових мігрантів;
- типу міграції. Наприклад, інформація про діаспору подається як інформація про трудових мігрантів;
- термінів, за які наведено дані. Інформація про виїзд за довший період часу подається як за коротший, наприклад, дані про виїзд з України за 27 років подаються як дані за період після 2014;

Типовою помилкою є застосування термінів і синонімів, які спотворюють сприйняття інформації, наприклад, терміну «виїхали» на позначення тимчасової трудової міграції або «готові емігрувати» в інтерпретації соціологічних опитувань, де було поставлено питання про «замислювались про виїзд» або «бажання виїхати»¹⁸.

У політичній риторичі є кілька підходів до трудової міграції. Проросійські політики, або представники колишньої влади, які залишили Україну після подій Революції Гідності, часто звертаються до питання трудової міграції, щоб показати негативні наслідки дій чинної влади. Аналогічно для критики влади трудову міграцію використовує опозиція.

Ще одним типом маніпуляцій, характерним переважно для російських і проросійських медіа/спікерів, є перебільшення поганих і принизливих умов праці українських мігрантів (подання всієї міграції як низькокваліфікованої, називання «принизливих» і «брудних» видів роботи, на зразок «мити унітази»¹⁹).

Приклади маніпуляцій і викривлень

Сумнівне твердження: *Міністр соціальної політики Андрій Рева заявив, що постійно за кордоном працює 3,2 мільйона українців, а 9 млн – залучені до сезонної трудової міграції, після чого медіа повідомляють, що за кордоном працює до 12 мільйонів українців*²⁰.

Факт: Кількість працездатного населення в Україні на 1 січня 2018 року²¹, за даними Держстату, складало 28,7 млн, тобто, якщо виходити з цифри в 9 або 12 мільйонів, виходить, чи то кожен третій чи майже кожен другий працівник є трудовим мігрантом, що є вкрай малоімовірним.

Ці дані суперечать усім процитованим вище даним Державної служби статистики, ДПСУ, експертним і дослідницьким оцінкам обсягів трудової міграції. Важливо також,

¹⁸ <https://www.bbc.com/ukrainian/features-40814954>

¹⁹ <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/43289-soratrik-yanukovicha-zayaviv-scho-ukraintsi-potribni-es-tilki-schob-miti-unitazi.htm>

²⁰ <https://www.depo.ua/ukr/life/na-zarobitki-yizdit-9-mln-ukrayinciv-reva-20181222890315>

²¹ http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_rpu2018xl.pdf

що міністр не наводить періоду часу, протягом якого були «залучені до сезонної трудової міграції» 9 млн осіб.

Сумнівне твердження: *Міністр закордонних справ Павло Клімкін заявив, що за рік Україну покинули понад 1 мільйон осіб, щомісяця виїжджає по 100 тисяч осіб*

Факт: тут не уточнюється, що мається на увазі під словом «виїжджає» - це трудові мігранти, які планують повернутися, студенти, чи ті, хто виїжджає на постійне проживання. Проте термін «покинули» семантично сприймається як безповоротний виїзд. Так само міністр не вказує джерел даних. Водночас, нагадаємо, за даними ДПСУ, «чистий виїзд» з 2002 по 2018 рік склав 6,5 мільйона осіб, з них у 2018 році – 200 тисяч осіб.

Неправдиве твердження: *З 2014 року Україну покинули 8 мільйонів осіб, пише маловідоме російськомовне видання, яке посилається на Facebook колишнього прем'єра України Миколи Азарова, який зі свого боку посилається на відоме дослідження Expat Insider²².*

Факт: Це твердження поєднує у собі одразу кілька типів маніпуляції. Винесене у заголовок твердження про 2014 рік – придумане авторами, його не було у процитованому пості Азарова. Це класична маніпуляція часовими рамками, однак не єдина. Expat Insider, на який він посилається, – відомий проект організації Inter Nations, що займається дослідженнями міграції та її умов у світі, і дійсно у 2015 році опублікувала дослідження «Українці за кордоном»²³ про українську міграцію. Проте, як повідомили в організації на запит «Європи без бар'єрів», вона ніколи не займалася кількісними дослідженнями, і дані про кількість емігрантів у різних країнах їй не належать. Неправдива інформація про 8 мільйонів емігрантів з посиланням на Expat Insider з'явилася в українських ЗМІ в листопаді 2017 року і була передрукована низкою видань з посиланням на авторитетну агенцію Інтерфакс-Україна²⁴.

Неправдиве твердження: *В Україні позитивне сальдо міграції. За останні роки в Україну в'їжджає на 11-14 тисяч мігрантів більше, ніж виїжджає²⁵*

Факт: Офіційні дані Держстату про позитивне сальдо міграції ґрунтуються на даних про реєстрацію місця проживання в територіальних реєстрах. Проте багато громадян України виїжджає за кордон, не змінюючи місця реєстрації. Водночас іноземці, які приїжджають в Україну на навчання чи роботу, зобов'язані зареєструватися для отримання посвідки на проживання, тому наведене сальдо міграції абсолютно не відображає реального стану речей. Водночас до 2010 року «чистий в'їзд» іноземців суттєво перевищував виїзд громадян України.

Ще одне судження, яке не є неправдивим або викривленим, все ж варте згадки у цьому розділі, оскільки є частиною дискурсу перебільшення обсягів трудової міграції.

²² <http://infocenter-odessa.com/index.php?newsid=50686>

²³ <https://www.internations.org/expat-insider/2015/ukrainians-abroad>

²⁴ <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2017/11/30/7074407/>

²⁵ https://zn.ua/UKRAINE/saldo-migracii-v-ukraine-polozhitelnoe-ekspert-311184_.html

«Кровотеча» - авторська метафора Юлії Мостової та Сергія Рахманіна («Дзеркало тижня»), яка після публікації одноіменної статті²⁶ у січні 2018 року стала «загальним місцем» тематичної публіцистики і мала великий резонанс – за даними дослідження «по гарячих слідах», стаття отримала понад 400 републікацій за три дні, а її окремі тези – мільйони контактів з аудиторією. Попри серйозну аналітичну складову (стаття побудована на соціологічних даних спеціально проведеного опитування), цей текст критикували за некоректне використання даних і їх підлаштування під наперед задану концепцію, надмірну сугестивність (згущення барв), а медіа, що її цитували, – за викривлення даних і акцент на негативних аспектах заради клікабельності (1²⁷, 2²⁸).

Також у заголовках і текстах онлайн-медіа, як і в політичній риторичі, активно використовується низка популярних штампів щодо трудової міграції, які мають переважно негативне забарвлення: **“відтік мізків”**, **“відтік робочої сили”**, **“кадровий голод”**, **“відтік рук”**²⁹.

Трудова міграція - чого бракує в медіа

Хоча в українських ЗМІ багато оцінної риторичі й аналітики на тему обсягів трудової міграції, як якісної, так і неправдивої чи маніпулятивної, багато інших важливих тем виглядають недостатньо репрезентованими в медіа³⁰.

Наприклад, практично відсутня аналітика на тему міждержавних угод і договорів України щодо **регулювання праці та соціального забезпечення** (оплата праці, соціальні гарантії, стаж, пенсії), що є важливою темою для всіх трудових мігрантів і їхніх рідних.

Доволі мало говориться у ЗМІ про **легальне працевлаштування та його правила, права найманих робітників** в інших державах. Найчастіше поширенням такої інформації займаються громадські організації, що працюють у сфері протидії торгівлі людьми та працевлаштування³¹, однак у медіа бракує чіткої інформації на цю тему, особливо щодо Угорщини, Чехії, Словаччини.

В Україні вже три роки діє **Закон «Про зовнішню трудову міграцію»** та два роки - **План заходів щодо забезпечення реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їх сімей**³², які пропонують низку заходів з урегулювання процесів трудової міграції, зокрема щодо збору даних (нагадаємо, ніхто не знає, скільки точно в нас мігрантів); механізмів інформування трудових мігрантів про можливості працевлаштування та їхні права; реінтеграції трудових мігрантів, які повернулися.

Моніторинг виконання цього закону має значний інформаційний потенціал – як на центральному рівні, так і на локальному. Наприклад, у 2017 році «Європа без бар'єрів»

²⁶ https://dt.ua/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html

²⁷ <https://voxukraine.org/uk/krovotecha-diagnoz-bez-analizu-retsenziya-sotsiologa-na-rezonansnu-stattiyu-dzeralo-tizhnya/>

²⁸ <http://noksfishes.info/landing/mediareponsibility.html>

²⁹ <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/13294/18435>

³⁰ Оцінка рівня репрезентації тієї чи іншої теми суб'єктивна, оскільки в рамках даного дослідження не було можливості застосувати кількісні методи

³¹ https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/EwB_Brochure4_2017-1.pdf

³² <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249919575>

зверталася з запитами про виконання норм цього Закону до обласних і районних адміністрацій 6 областей Заходу і Півдня, і дізналася, що в жодній з них місцева влада не проводила заходів з реінтеграції³³.

Економічні та соціальні ефекти зовнішньої трудової міграції значно ширші, ніж валютні перекази, відтік мізків і «кровотеча», проте багато з них не потрапляють у фокус уваги журналістів, причому йдеться як про позитивні, так і негативні ефекти (див. розділ *Ефекти трудової міграції* вище).

Практично відсутні в українському інформаційному просторі приклади й аналіз **політик мінімізації негативних ефектів трудової міграції й розвитку позитивних**. Низку цікавих рекомендацій щодо економічних і організаційних механізмів реінтеграції мігрантів можна знайти у вже згадуваних статті «Кровотеча» та дослідженні ЦЕС.

Іншим виміром є висвітлення в медіа не трудової міграції як явища, а **особистих історій**. Тут також існують як негативні історії, які стосуються жертв торгівлі людьми, поганих умов праці трудових мігрантів³⁴, так і позитивні або нейтральні, які намагаються протидіяти стереотипам, наприклад, фотопроєкт про українських мігрантів у Польщі, який розширює стандартну репрезентацію їх як «будівельника» і «прибиральниці»³⁵. Проте негативні історії часто лише констатують факт шахрайства чи експлуатації, не надаючи пояснення причин появи та алгоритмів уникнення таких ситуацій, а позитивні обмежуються історіями успіху в іншій країні, і рідше розповідають про, наприклад, мігранта-інвестора, який заробив гроші, повернувся додому і відкрив власну справу.

Заповнення цих прогалів могло би сприяти встановленню в суспільстві заснованих на фактах розуміння і підходів до явища трудової міграції, задля мінімізації її негативних ефектів і сприяння позитивним.

Поки що ж **головна проблема висвітлення трудової міграції з України** – це проблема оцінки, як у розумінні ціннісному (позитивна чи негативна), так і в кількісно-якісному (скільки громадян України є трудовими мігрантами, в яких країнах вони працюють, скільки часу вони там проводять, скільки коштів заробляють, якими є їхній віковий, освітній і статевий розподіл тощо). Тому, в умовах невизначеності і браку даних, щоб уникати поширення неправдивої інформації, чесне й обґрунтоване висвітлення трудової міграції має включати **роботу з надійними джерелами і посилену перевірку будь-яких публічних висловів на цю тему**, а також **інтенсивний пошук нових тем і підходів**, які би дозволили відійти від вже сформованих паттернів.

Павло Кравчук, ГО «Європа без бар'єрів», Україна

³³ Європа без бар'єрів. Аудит реформ у регіонах <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Zvit-ostatochnyj.pdf>

³⁴ <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/na-zarabotki-v-rabstvo-polsha-odin-iz-liderov-evropy-po-torgovle-lyudmi-1157289.html>

³⁵ <https://birdinflight.com/ru/vdohnovlenie/fotoproect/20180710-ukranians-in-poland.html>

2. МІФИ ТА СТЕРЕОТИПИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ В ПОЛЬЩІ

2.1. Огляд політичного та соціального контексту

Міграція українців до Польщі почалася після розпаду Радянського Союзу і посилилася з 2014 року з окупацією Криму та початком російсько-української війни на Донбасі, що призвело до економічної кризи в Україні. Це спричинило зростання попиту серед українців на більш оплачувані робочі місця, яке збіглося з відносно легким доступом до польського ринку праці для тимчасових працівників, попитом на робітників з боку польських роботодавців і близькістю кордону. Українці стали основною групою мігрантів у Польщі. Більшість з них - це тимчасові трудові мігранти, які знайшли роботу через агенції тимчасового працевлаштування (TWA), неофіційних посередників або самостійно. Основними секторами, де працюють громадяни України, є такі: виробництво, будівництво, сільське господарство, сфера послуг. Водночас, постійно зростає кількість висококваліфікованих українських працівників, які працюють у розмаїтих сегментах економіки, зокрема в ІТ, науці і освіті, логістиці, медицині, бізнесі³⁶ тощо. Також більше стало в Польщі українських студентів та випускників.

У Польщі відбулося кілька важливих змін щодо політики міграції та ставлення політичних лідерів до мігрантів. 2015 рік був роком президентських і парламентських виборів у Польщі, які збіглися в часі з міграційною кризою в ЄС через війну в Сирії. Під час виборів партія «Право і справедливість» у своїй кампанії використовувала антимігрантську риторику, створивши негативний фон навколо біженців та мігрантів загалом. Прийшовши до влади, ця партія продовжує риторику проти біженців, використовуючи українських мігрантів як виправдання, щоб не приймати біженців з інших країн за квотою Польщі. Польські політики стверджують, що Польща прийняла від 1 до 2 мільйонів українських біженців³⁷ і, таким чином, не може прийняти біженців із Сирії. Понад те, Польща скасувала *Міграційну політику Польщі*³⁸, заявивши, що існує потреба в новій політиці, яка б відповідала вимогам часу. Ця політика, за словами представників влади, перебуває на стадії розробки, але коли її представлять, невідомо. Уряд також припинив виділення коштів ЄС на інтеграцію мігрантів для неурядових організацій³⁹. Кошти надали переважно представникам місцевої влади. Лише незначну кількість громадських організацій запросили співпрацювати в імплементації інтеграційних заходів.

Риторика щодо української міграції залежить від того, яку гілку влади або міністерство представляють політики. Загалом риторика є подвійною. З одного боку, політики стверджують, що Польща прийняла 1 - 2 мільйони українських біженців (або, у

³⁶ Iza Chmielewska, Grzegorz Dobroczyk, Adam Panuciak, Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania. Warsaw 2017. https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2018/obywatele-Ukrainy-pracujacy-w-Polsce-raport.pdf

³⁷ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19504967,milion-uchodzcow-z-ukrainy-liczby-mowia-zupelnie-co-innego.html>

³⁸ <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/blaszczak-rzad-uniewaznil-dokument-w-sprawie-polityki-migracyjnej,725200.html>

³⁹ Witold Klaus, Ewa Ostaszewska-Żuk, Marta Szczepanik, Jak wstrzymanie FAMI wpłynęło na organizacje wspierające cudzoziemców? Warsaw 2017. https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/2017/09/raport_po-FAMI_net.pdf

пізнішій версії, українських економічних мігрантів), а з іншого боку, політики з міністерств, що займаються ринком праці, розвитком та економікою, стверджують, що Польщі потрібно ще більше українських мігрантів на ринку праці. Понад те, є необхідність залучати працівників не тільки з України, а й з Індії, Бангладеш та інших країн Азії. Зараз можна констатувати, що, незважаючи на антиімміграційну риторику політичних лідерів, і навіть звільнення Павла Хоронжого⁴⁰, віце-міністра Міністерства інвестицій і розвитку, за визнання потреби в мігрантах також і з азіатських країн, Польща приймає мігрантів із країн Азії. Вона має найбільш відкритий доступ до ринку праці в ЄС, особливо для тимчасової роботи для громадян країн Східного партнерства, а українці є основною групою, яка використовує цю можливість для роботи в Польщі і як доступ до ЄС.

Особливим питанням в контексті ставлення до України та українців у Польщі є те, що партія влади впровадила проблематику історичної пам'яті про польсько-українські конфлікти під час Другої світової війни в сучасну політику. Польські політики також стверджують, що напругу між двома країнами викликає надмірний націоналізм в сучасній Україні. Міністр закордонних справ Вітольд Ващиковський, наприклад, так само, як і інші політики, стверджував, що «Україна з Бандерою не вступить у ЄС»⁴¹.

Такі заяви спричиняють зниження симпатії поляків до інших громадян у Польщі. Також їх поширюють медіа та підтримують праві націоналістичні рухи у Польщі з їхніми антимігрантськими та антиукраїнськими гаслами. Рівень симпатії до українців зменшився на 20% порівняно з 2013 роком⁴². Статистика поліції та дослідження свідчать про зростання мови ненависті та злочинів на ґрунті ненависті проти людей іншої нації, релігії або кольору шкіри⁴³.

2.2. Міфи про трудову міграцію з України в Польщі

Польща приймає українських біженців

Неправдиве твердження: польська прем'єрка Беата Шидло під час дебатів у Європейському Парламенті щодо ситуації в Польщі 19 січня 2016 року заявила, що «коли ми говоримо про міграцію та іммігрантів, Польща прийняла приблизно один мільйон біженців з України»⁴⁴. 4 липня 2018 року наступний прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький також у Європарламенті заявив, що «Польща стала новим домом для півтора мільйона українських громадян. Вони не зареєстровані як біженці, тому що наші нормативні акти надають їм можливість отримувати дозвіл на роботу». Фактично, він стверджував, що українські мігранти в Польщі є біженцями. У лютому 2019 року Моравецький у своєму інтерв'ю для французької газети «Le Figaro» заявив:

⁴⁰ <http://wyborcza.pl/7,75398,23921340,dymisja-wiceministra-inwestycji-i-rozwoju-bo-uznal-imigracje.html>

⁴¹ <https://wpolityce.pl/polityka/347083-waszczkowski-dla-wsieci-o-stosunkach-polsko-ukrainskich-nasz-przekaz-jest-bardzo-jasny-z-bandera-do-europy-nie-wejdziecie>

⁴² Jacek Kucharczyk, Agnieszka Łada, Polacy a inni Europejczycy. Dystans społeczny na przykładzie Francuzów, Niemców, Ukraińców i Włochów. Warsaw 2018. P. 18. https://www.isp.org.pl/uploads/download/polacy-a-inni-europejczycy_pl_1554980960.pdf

⁴³ <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-13/63613,Publiczne-propagowanie-faszyzmu-nawolywanie-do-nienawisci-art-256.pdf>

⁴⁴ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19504967,milion-uchodzcow-z-ukrainy-liczby-mowia-zupelnie-co-innego.html>

«Чи повинен я нагадати, що ми прийняли 1,5 мільйона українців, і 10% з них прибули з Донбасу, де йде війна».

Були й інші численні заяви польських політиків з правлячої партії про прийняття «українських біженців» або «економічних мігрантів», де кількість варіювалася від декількох сотень до двох мільйонів, а терміни «мігрант» та «біженець» змішувалися між собою.

Факт: ці заяви свідчать про неправильне використання термінів «біженець», «мігрант» і «прийнятий». Польське управління у справах іноземців показує, що у 2015 році, перед виступом Беати Шидло, тільки 2 українці отримали статус біженця, а 47 осіб отримали міжнародний захист і «статус толерантності до перебування» (tolerated stay), але не 1 мільйон. Усього в період з 1 січня 2014 по 1 березня 2019 р. Польща надала статус біженця 107 українцям, а міжнародний захист і «статус толерантності до перебування» (tolerated stay) - 426 українцям.

Польські офіційні особи використовують терміни "біженці" та "мігранти" як взаємозамінні. Беата Шидло заявила, що 1 мільйон українців, які нібито приїхали до Польщі, є «біженцями». За даними Міністерства закордонних справ, польські консульства в 2015 році видавали українцям 922 240 віз, серед яких 456 085 шенгенських та 466 155 національних, а це означає, що українці приїжджали до Польщі або з наміром працювати, навчатися, подорожувати, або возз'єднатися з родиною, але не як біженці. Інша проблема полягає в тому, чи означає взагалі цей 1 мільйон віз, що 1 мільйон українців приїхали до Польщі і залишилися, чи це був короткотерміновий візит, чи вони поїхали до інших країн ЄС. Щодо цього немає доступних даних, оскільки українська міграція до Польщі в основному є короткостроковою і циркулярною.

Прем'єр-міністри стверджують, що Польща «приймала» українських мігрантів або біженців. Прийняття означає надання певної інтеграційної підтримки, але у випадку з українськими мігрантами (у випадку заяви Беати Шидло їх називали «біженцями») навряд чи їм було надано хоч якусь допомогу з інтеграції. Єдиною підтримкою є кілька мовних курсів та інформація про легалізацію, що надають громадські організації, переважно у великих містах і з недостатнім державним фінансуванням. Уряд позиціонує українську трудову міграцію як гуманітарну допомогу, але насправді мігранти заповнюють прогалини на польському ринку праці, сплачують податки та підтримують польську економіку, не отримуючи підтримки з інтеграції.

Люди помирають через некваліфікованих українських медсестер

Хибне твердження: Віце-спікер польського Сейму Станіслав Тишка (партія «Кукізі15») 27 травня 2018 року під час розмови про медсестер сказав: «Нестачу персоналу в лікарнях заповнюють працівниками з України, які часто мають нижчу кваліфікацію. Через це люди помирають. Лікарі не скажуть цього прямо. Я зобов'язаний це сказати»⁴⁵.

Факт: Міністерство охорони здоров'я зазначило, що у них немає зареєстрованих

⁴⁵ <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/tyszka-o-ukrainskich-pielegniarkach-ministerstwo-zdrowia-odpowiada,843302.html>

випадків смерті внаслідок медичних помилок українських медсестер або через відсутність професіоналізму. Польські лікарні використовують тільки тих медсестер з України, які мають необхідну кваліфікацію, подібну до польських медсестер. Процес одержання права на роботу в цій професії дуже складний, тому небагато українських медсестер вирішили продовжити працювати й одержали таке право. Вища палата медичних сестер і акушерок стверджує, що станом на 31 грудня 2017 року в Польщі працювали 82 медсестри і 8 акушерок з України. Загалом право працювати лікарями в Польщі (включно з інтернами) мали 1 142 іноземці, у тому числі 314 громадян України.

Українські трудові мігранти забирають роботу в поляків

Неправдиве твердження: українські трудові мігранти забирають робочі місця у поляків і через них не зростає заробітна плата в Польщі. Якщо перше твердження належить представникам правого і націоналістичного дискурсу, то друге з'являється в ЗМІ, звітах і заявах експертів, що займаються питаннями ринку праці.

Факт: Від 2013 року рівень безробіття в Польщі постійно знижується. Євростат показує, що в січні 2019 року він становив 3,7%. Водночас через розвиток економіки та старіння населення Польщі до 2025 року не вистачатиме 1,5 млн. робітників⁴⁶. Сьогодні Польща потребує більше робочої сили, ніж зараз є на ринку праці, включаючи поляків, українців та інших трудових мігрантів. Вона вже починає залучати трудових мігрантів також з азіатських країн. Таким чином, заяви, що мігранти забирають роботу, не відповідають дійсності.

Ситуація з твердженням «через мігрантів не зростає заробітна плата» складніша. Протягом останніх п'яти років у Польщі спостерігається постійне зростання заробітної плати, проте експерти Національного банку Польщі та інших фінансових установ стверджують, що таке зростання сповільнюється внаслідок припливу українських трудових мігрантів до Польщі та їхньої готовності працювати за найнижчі зарплати^{47,48}.

Проте пояснення, що трудові мігранти сповільнюють зростання заробітної плати, є спрощеним. Приплив українських мігрантів є однією з трансформацій, що відбулися на польському ринку праці протягом останніх років. Польські компанії, щоб бути конкурентоспроможними на європейському ринку, надають дешевші послуги, зокрема у сфері транспорту та логістики. Ці компанії шукають дешевших працівників, які погоджуються на прекарну (нестабільну та негарантовану) роботу, зниження заробітної плати та продовження робочого часу. Робітники-мігранти прагнуть максимально заробити протягом короткого періоду дії дозволів. Тому вони займають такі робочі місця. Проте протягом останніх п'яти років спостерігається інша новація, яка змінила ринок праці, - зростання кількості агентств тимчасового працевлаштування (TWA). Вони збільшили свою присутність на ринку праці в Польщі і як наслідок, можна говорити про інституціоналізацію тимчасової зайнятості як поляків, так і мігрантів. Більшість українців користувалися послугами TWA під час роботи в Польщі.

⁴⁶ Report of PwC. <https://www.pwc.pl/pl/media/2019/2019-01-22-luka-rynek-pracy-2025-pwc.html>

⁴⁷ <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/zarobki-wynagrodzenia-zatrudnienie-dane-gus,217,0,2411225.html>

⁴⁸ https://www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/raport_o_inflacji/raport_listopad_2018.pdf

Станом на 20 березня 2019 року у Польщі є 3 043 агентства тимчасового працевлаштування (ТВА). Вони відряджають робітників до польських та іноземних компаній. Їхня мета - заробити якомога більше, надаючи дешеву робочу силу. Вони не готові платити заробітну плату більше мінімальної та постійно прагнуть мінімізувати витрати на працю. Наприклад, щоб не платити більше за роботу у вихідні дні, такі компанії наймають працівників вихідного дня, які працюють лише у вихідні та отримують мінімальну зарплату. Вони наймають працівників як у Польщі, так і за кордоном за мінімальну заробітну плату. Як наслідок, трудові мігранти працюють на низькооплачуваних робочих місцях, але у них немає механізмів та колективного представництва для ведення переговорів щодо заробітної плати. Профспілки лише нещодавно почали займатися правами трудових мігрантів. Таким чином, можна констатувати, що мігранти впливають на механізми уповільнення зростання заробітної плати як об'єкти, але вони не є причинами такого процесу. Водночас, Національний банк Польщі прогнозує зростання зарплат у найближчі 2 роки попри зростання присутності українських працівників на ринку праці.

2.3. Основні дані про українську трудову міграцію до Польщі

Точна кількість громадян України, які легально проживають у Польщі, невідома через тимчасовість та циркулярний характер цієї міграції. Українці часто поєднують різні дозволи на проживання та безвізовий режим, тому одна людина може з'явитися в статистиці різних установ. 179 154 українці отримали дозвіл на проживання у Польщі у 2018 році. Більшість тимчасових дозволів, виданих у 2017 році та у 2018 році, пов'язані з роботою (77% та 73% відповідно)⁴⁹.

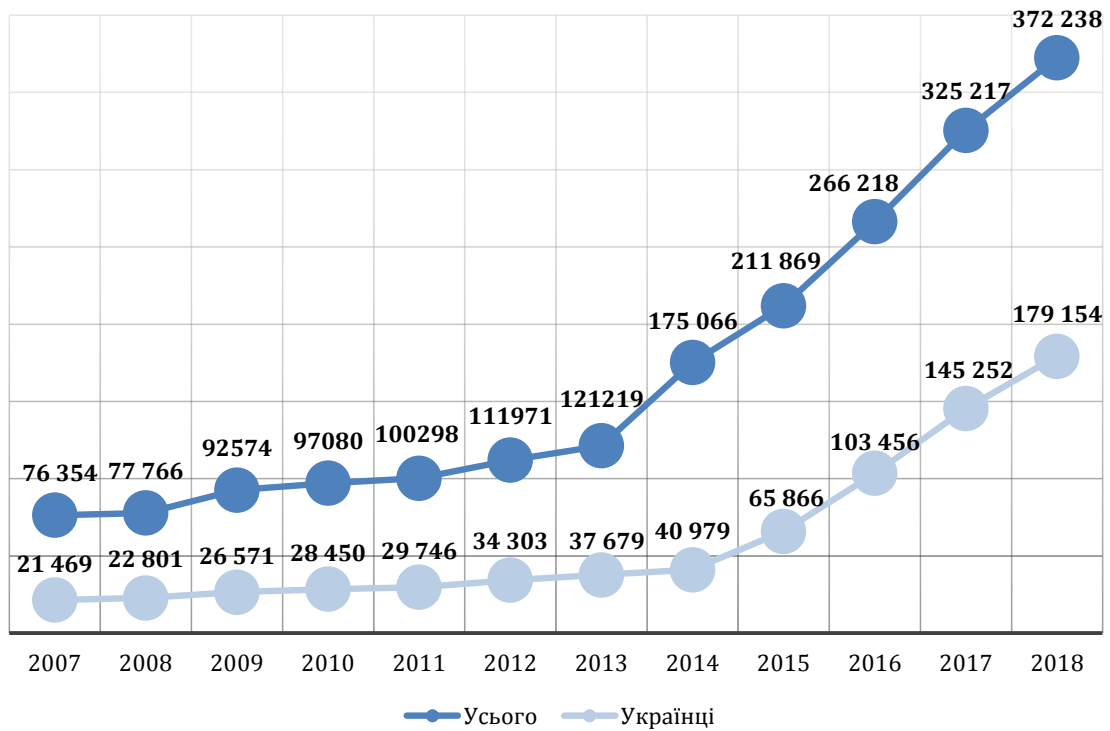
Польща надає відносно легкий доступ до ринку праці для тимчасових трудових мігрантів. Більшість з них - це українці, які для отримання робочої візи мають одержати *Декларацію про працевлаштування іноземця* (протягом 2007-2017 рр. - *Декларація про намір працевлаштувати іноземця*) від роботодавця. Після отримання візи вона надає їм право працювати протягом 6 місяців. Декларація чинна протягом 12 місяців.

Робочі та шенгенські візи в польських консульствах в Україні

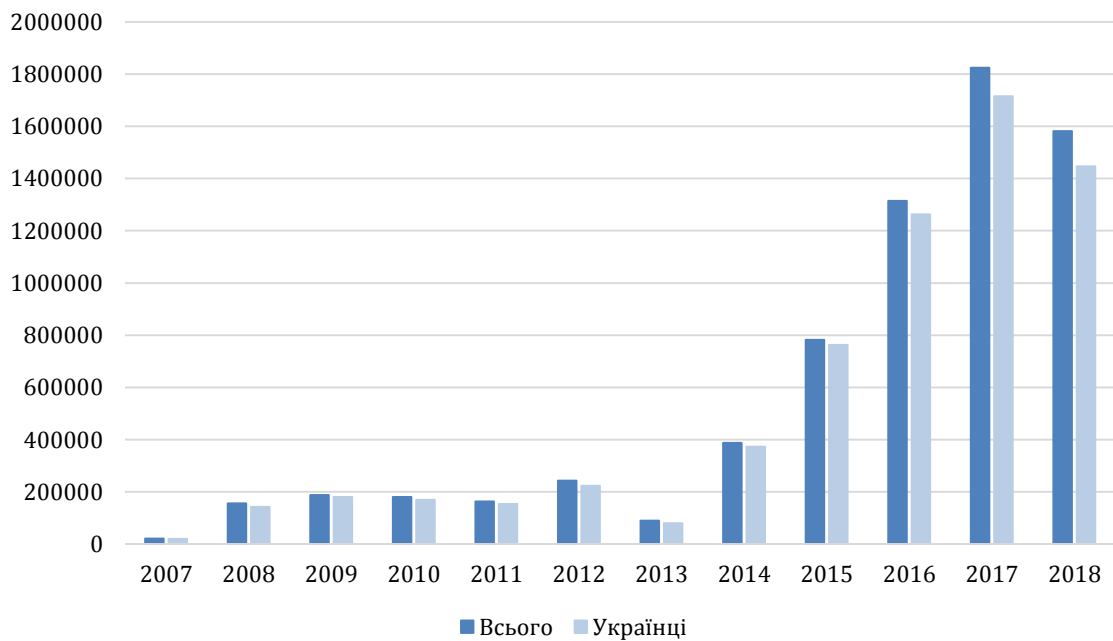
У 2017 році громадяни України отримали 1,15 мільйона віз порівняно з 1,36 мільйона віз у 2016 році. У 2018 році кількість віз для громадян України зменшилася до 876 064. Це можна пояснити запровадженням безвізового режиму 11 червня 2017 року.

⁴⁹ Джерело: Управління у справах іноземців.

Діаграма 1. Кількість українців, які мали дозвіл на проживання в Польщі у 2007-2018 роках

Діаграма 2. Статистика декларацій, виданих українським громадянам протягом 2007-2018 років⁵⁰

⁵⁰ Джерело: Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики

Громадянство

До 2012 року право надання громадянства належало Президенту держави, і його/її рішення було неможливо оскаржити. Від 2012 року місцевий представник уряду, тобто воєвода, отримав право видавати рішення про громадянство. Нижче наведено статистику натуралізації в Польщі в 2009-2012 роках (рішення Президента) та 2013-2017 (рішення, ухвалені Президентом, воєводами та Міністром внутрішніх справ та адміністрації)⁵¹.

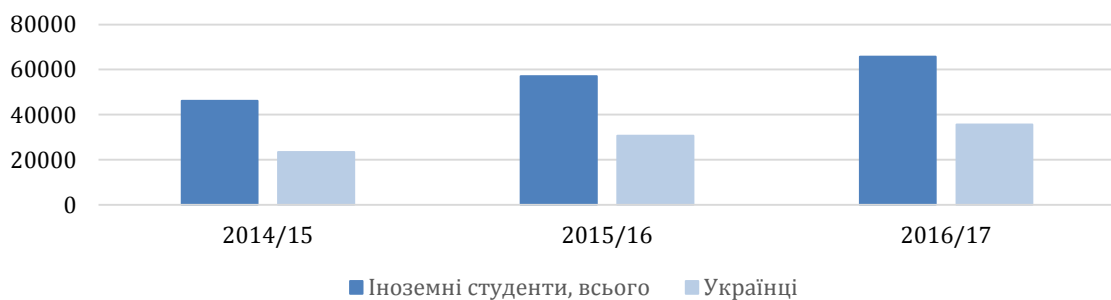
Таблиця 3. Натуралізація в Польщі

Країна походження	2009	2010	2011	2012	2013*	2014*	2015*	2016*	2017*
Всього	2,503	2,926	3,445	3,792	4,782	4,939	4,435	4,569	4,585
Україна	877	992	1,086	1,196	1,667	1,918	2,012	2,096	2,410

Кількість українських студентів

Кількість українських студентів у Польщі постійно зростає, особливо після 2014 року. Дослідження щодо іноземних студентів у Польщі (зокрема й українців) та випускників польських університетів виявляють, що українці переважно планують залишитися в Польщі чи інших країнах ЄС, і лише невелика їх кількість планує повернутися до України⁵².

Діаграма 3. Українські студенти у Польщі⁵³

⁵¹ Польща / Центральне статистичне управління, Rocznik Demograficzny 2017 [2017 демографічний щорічник], с. 454

⁵² Докладніше: "Висококваліфіковані мігранти на польському ринку праці. Звіт з досліджень 2014-2015рр" під ред. Йоанна Конечної-Саламатін. Варшава, 2015; Українські студенти в Польщі: політика залучення, інтеграції, мотивація та плани студентів, CEDOS, Київ 2018.

⁵³ Навчання в Польщі (*Study in Poland*)

Сегменти ринку праці, де громадяни України є найбільш залученими, вікова та гендерна структура українських мігрантів у 2018 році

Українські тимчасові мігранти отримували декларації для роботи в таких галузях: 1) промислова переробка; 2) будівництво; 3) «адміністративні послуги та підтримка діяльності» (це означає, що працівники працевлаштовані через TWA і працюють у різних секторах); 4) транспорт і логістика.

Вікові групи громадян України, які отримали такі декларації: 1) 25-34 років 2) 35-44 роки 3) до 24 років 4) 45-54 роки. Жінки складають 1/3 всіх українських мігрантів, які отримали декларації у 2018 році.

Ставлення до трудової міграції з України

Кілька установ проводять регулярні дослідження щодо ставлення поляків до деяких народів, у тому числі до українців. Інститут громадських справ у своєму дослідженні вказував на зростання позитивного ставлення до українців з 2000 по 2013 роки. Але їхні останні дослідження показують, що симпатії зменшилися на 20% у порівнянні з 2013 роком. Такі зміни можна пояснити «політикою історичної пам'яті», яку партія влади «Право і справедливість» реалізує щодо України з моменту приходу до влади у 2015 році. У підсумку політичні відносини між Польщею та Україною ускладнилися, а щодо українців посилюються старі або виникли нові стереотипи, наприклад, «українці забирають роботу в поляків»⁵⁴.

Середня заробітна плата трудового мігранта / середня заробітна плата в сегментах ринку праці, до яких найбільше залучені громадяни України

Питання зарплат українських мігрантів є суперечливим, і ним спекулюють. Дослідження агентства тимчасового працевлаштування Personnel Service, свідчать, що у другій половині 2018 року 30,4% українців заробляли 2501-3000 злотих нетто на місяць, 29,7% - 3001-3500 злотих, 19,7% - 1551-2500 злотих, 15,5% - більше 3501 злотих і 4,7% - менше 1550 злотих. Середній зарібок для Польщі в 2018 році склав 4 864 злотих, і це приблизно 3500 злотих нетто на місяць. Таким чином, близько 30% українців, які працювали на TWA, заробили середню зарплату. Але більшість українських мігрантів працюють відповідно до цивільного права, а не Трудового кодексу, тобто це робота за цивільно-правовим договором, самозайнятість і працевлаштування через тимчасові агентства. Більшості українських працівників платять за годину або за одиницю виконаної праці, щоб отримати заробітну плату, таку як отримують поляки, вони повинні працювати по 10-12 годин на добу і 6 днів на тиждень. Поляки найчастіше працюють не через агентство, а на основі повної зайнятості, що регулюється Трудовим кодексом. Вони працюють по 40 годин на тиждень за ту ж зарплату⁵⁵.

⁵⁴ <https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/polacy-a-inni-europejczycy>

⁵⁵ Більше про це див. у доповіді Національного банку Польщі, а також Iza Chmielewska, Grzegorz Dobroczyk, Adam Panuciak, Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania Warsaw 2017 https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2018/obywatele-Ukrainy-pracujacy-w-Polsce-raport.pdf

Кількість українців у Польщі, порахована за допомогою смартфонів

Компанія Selectivv, яка спеціалізується на вивченні практики користування смартфонами, зазначила, що в січні 2019 року в Польщі налічувалося 1 270 398 українців, що становить 3,5% від загальної кількості населення. Однак працюючи з цими даними, слід враховувати, що цей метод має певні обмеження⁵⁶.

Мирослава Керик, Фондація «Наш вибір», Польща

⁵⁶ Більше про це див. <http://wyborcza.pl/7,156282,24522397,smartfony-policzyly-ukraincow-ile-ukrainek-planuje-miecdzieci.html>

3. МІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ В ЧЕХІЮ – МІФИ ТА ФАКТИ

3.1. Міграція з України до Чеської Республіки в публічному дискурсі

Україна та Чехія мають довгу історію міграційних відносин тривалістю не менше ніж 150 років. З 1990-х рр. міграція з України до Чехії була пов'язана з економічними причинами. Проте останнім часом ця ситуація змінюється, адже чеські ЗМІ та політики іноді пов'язують українську міграцію з ситуацією на Сході України.

У першій частині розділу ми опишемо специфіку української міграції, спричиненої факторами безпеки, особливо те, як цей тип міграції коментують чеські політики, а також як вона пов'язана із трудовою міграцією.

Деякі чеські політики говорять про біженців зі Східної України як виправдання тому, щоб не забезпечувати міжнародний захист (притулок або додатковий захист) біженцям з Близького Сходу. Зокрема, ці політики стверджують, що біженцям з України має надаватись перевага у порівнянні з іншими біженцями. Наприклад, таким чином висловлювався президент Чехії Мілош Земан, описуючи українських біженців як «працьовитих і культурно близьких до нас», на відміну від біженців з Близького Сходу. Чеський прем'єр-міністр Андрій Бабіш також продемонстрував типовий приклад такої позиції: коли його запитали, чи надасть Чеська Республіка притулок для 50 сирійських сиріт, Бабіш відповів: "І коли ми говоримо про сиріт, чому деякі люди забувають про війну в Україні? Невже там немає сиріт? То чому ми маємо піклуватися саме про сирітців?"⁵⁷

У 2014 році кількість громадян України, які отримали одну з форм міжнародного захисту в Чехії, стрімко зростає. Протягом 2014 р., коли в східній частині України розпочався підтримуваний Росією конфлікт, Чеська Республіка надала притулок 25 громадянам України, а ще 119 українців отримали додатковий захист. Кульмінацією став 2015 рік, коли 7 громадян України отримали притулок і 174 - додатковий захист. Відтоді кількість схвалених заявок на міжнародний захист суттєво знизилася - у 2018 році лише 6 громадян України отримали притулок і лише 12 - додатковий захист.

Загалом, кількість громадян України, які проживають у Чехії як особи, які мають міжнародний захист, є незначною порівняно з кількістю українців, які проживають в Чехії на підставі тимчасових або постійних дозволів на проживання.

Очевидно, що головним мотивом української імміграції до Чехії є економічний чинник. Наразі чеські політики використовують українську міграцію як причину не надавати міжнародний захист біженцям з інших країн, зокрема з Близького Сходу. Ця політична риторика, по суті, є лише виправданням, яке не підтверджується статистичними фактами, особливо в останні місяці та роки, коли кількість громадян України, яким надано міжнародний захист, істотно знижується.

⁵⁷ https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-sirocti-syrie_1809151129_pj, <https://www.e15.cz/clanek/domaci/zeman-do-dobrovolnych-kvot-by-meli-byt-pocitani-i-ukrajinci-1228066>

Виходячи з нашого досвіду, Міністерство внутрішніх справ Чехії зайняло жорстку позицію щодо подовження українцям додаткового захисту (subsidiary protection), наданого раніше. Міністерство наразі відхиляє заявки про подовження додаткового захисту, стверджуючи, що українці мають можливість отримати статус внутрішньо переміщених осіб - переселенців всередині України - і не мають причин залишатися в Чехії.

Таблиця 4. Надання притулку та додаткового захисту в Чехії⁵⁸

<i>Рік</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Кількість заявок на пошук притулку	707	1156	1525	1478	1450	1702
Кількість і частка заявок на пошук притулку, громадяни України	146 20,7%	515 44,4%	515 45,5%	507 34,3%	435 30%	415 24,4%
Кількість осіб, яким було надано притулок, громадяни України	9	25	7	5	8	6
Кількість осіб, яким було надано додатковий захист, громадяни України	0	119	174	46	25	12

Таблиця 5. Громадяни України, які отримали дозволи на тимчасове і постійне проживання в Чехії

<i>Рік</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Дозволи на тимчасове проживання - громадяни України	36591	30357	28416	29036	33992	46713
Дозволи на постійне проживання - громадяни України	68648	74031	77603	81209	83488	84996
Всього дозволів на проживання - іноземці	441536	451923	467562	496413	526811	566931
Всього дозволів на проживання - громадяни України	105239 23,8%	104388 23,1%	106019 22,7%	110245 22,2%	117480 22,3%	131709 23,2%

⁵⁸ All tables based on *Reports on the situation of migration and integration by the Ministry of Interior of the Czech Republic* (<https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/vyrocní-zpráva-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>)

3.2. Трудова міграція з України, статистика та відображення у медіа

Незважаючи на те, що в Чехії ведуться дискусії навколо міграції з України внаслідок безпекових чинників, як це описано в частині I, чеськими ЗМІ традиційно більше висвітлюється трудова міграція українців.

Кожен міграційний процес супроводжується факторами «поштовху» і «тяжіння». Факторами «поштовху» є чинники, які спонукають людей виїжджати зі своєї країни. У контексті міграції з України, такими факторами є незадовільна економічна ситуація, недовіра до політиків, страх перед організованою злочинністю та низький рівень захищеності прав працівників. Факторами «тяжіння» є мотиви, через які мігранти прагнуть переїхати до конкретної країни. Основними причинами міграції громадян України до Чехії є відносно стабільна та сприятлива економічна ситуація, культурна та мовна схожість і довга історія обопільних міграційних процесів.⁵⁹

Дані статистики демонструють низку тенденцій у трудовій міграції. Кількість громадян України, які працюють в Чехії, зростає як в абсолютних цифрах, так і за відсотковим співвідношенням. Водночас кількість українців, які здійснюють підприємницьку діяльність, дещо зменшується. Натомість зростає кількість студентів, які навчаються⁶⁰. Ця тенденція, ймовірно, пов'язана зі сталим збільшенням кількості громадян України, які проживають у Чехії на основі дозволу на постійне проживання, це може свідчити, що Чеська Республіка все частіше розглядається українцями як країна для переселення, а тому багато українських громадян перевозять туди свої сім'ї⁶¹. Українські громадяни зосереджують свою трудову діяльність у Чехії на обробній промисловості, будівництві та на сезонних роботах.⁶²

Система зайнятості

Незважаючи на те, що міграція з України в Чехію головним чином викликана економічними причинами, а також незважаючи на те, що такі політики, як Андрій Бабіш або Мілош Земан, у своїх заявах виступають за українську міграцію, чеська влада залишається відносно суворою, коли йдеться про подання заявки на робочу карту, яка дозволяє працевлаштуватись в Чехії. Як нам відомо, наразі ця процедура є надзвичайно складною. Стандартно заявка на робочу карту подається через Консульство Чехії. Однак подання заяв українцями обтяжено значними труднощами, за що чеська влада зазнає критики з боку чеських підприємців, особливо зараз, коли в країні дуже складно знайти працівників через надзвичайно низький рівень безробіття⁶³.

⁵⁹ p. 54-5, Drbohlav, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace - remittance - (rozvoj)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.

⁶⁰ Звіти щодо ситуації у сфері міграції та інтеграції Міністерства внутрішніх справ Чеської республіки <https://www.mvcr.cz/migrace/docDetail.aspx?docid=21620122&doctype=ART>

⁶¹ Думка автора на підставі статистики МВС Чехії. Наприклад, у Чехії зростає кількість українських дітей, які відвідують дошкільні заклади, початкову і середню школу

⁶² p. 59-60, Drbohlav, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace - remittance - (rozvoj)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.

⁶³ https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost_nezamestnanost_prace

Подання документів на робочу карту можливе лише через Консульство Чехії у Львові, яке за тиждень може прийняти 15 заявок. Бронювання наперед дати подачі заявки є дуже складним і, за інформацією, отриманою від наших українських клієнтів, ця процедура пов'язана з корупцією.

Таблиця 6. Громадяни України в Чехії - працевлаштування і ведення бізнесу

<i>Рік</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
Власники робочих карток	-	9138	14391	24753
Власники робочих карток - громадяни України	-	4807 (52,2%)	6587 (45,8%)	11382 (46,6%)
Підприємці - іноземці (всього)	83569	83862	85628	87228
Підприємці - громадяни України	23639 (28,3%)	22796 (27,2%)	22150 (25,9%)	21746 (24,9%)
Працевлаштовані іноземці	260999	323244	382889	472354
Працевлаштовані іноземці - громадяни України	35319 (13,5%)	41847 (12,9%)	54571 (14,3%)	81695 (17,3%)

“Проект Україна” і “Режим Україна” (“Ukraine Project” і “Ukraine Mode”)

Більшість робочих карт видають через так звані програми «Проект Україна» та «Режим Україна» (“Ukraine Project” і “Ukraine Mode”). Обидва проекти здійснюються Міністерством закордонних справ та Міністерством промисловості Чехії. Метою проекту «Режим Україна» є спростити процес подання заявки на отримання робочої карти для кваліфікованих спеціалістів, тоді як «Проект Україна» спрямований на висококваліфікованих працівників.

Особливістю цих проектів є те, що спершу роботодавець подає заявку в Чехії, а потім, після певного «попереднього схвалення» цієї заявки, потенційних працівників запрошують до консульства, щоб подати заявку на отримання робочої карти. Ця система була створена передусім для усунення корупції, яка траплялась у процедурі подання заявок на дозвіл на проживання, а також для загального прискорення процедури. Однак принципово нічого не змінилося: наприклад, у 2017 році термін видачі картки працівника через «Проект Україна» та «Режим Україна» складав понад чотири місяці. При цьому обидва проекти мають свої обмеження, наприклад, в них не можуть брати участь компанії, які наймають менше 6 осіб або працюють менше двох років.⁶⁴

⁶⁴ <https://www.komora.cz/obchod-a-sluzby/prace-cizinci/rezim-ukrajina/>

Як зазначалося вище, роботодавці є найбільшими критиками бюрократичних обмежень в процесі працевлаштування іноземців, як і критиками недостатньої кількості виданих робочих карток. Наприклад, голова Чеської торгівельної палати і колишній міністр промисловості Владімір Длоги (Vladimír Dlouhý) заявив, що 88% роботодавців скаржаться на надмірну тривалість процесу⁶⁵. Не тільки через скарги роботодавців, а й через рекордно низький рівень безробіття, квота на випуск робочих карток в рамках програм «*Проект Україна*» та «*Режим Україна*» постійно зростає. У 2016 році квота складала 3800 працівників з України, у 2017 році - 9600 працівників, у 2018 році - 19 600, а у 2019 році, за прогнозами, цей показник досягне 40 тисяч.⁶⁶ Цю тенденцію підтримує прем'єр-міністр Чехії Андрій Бабіш, у компаніях трастового фонду якого працевлаштовано значну кількість українців.

Варто зазначити, що Чеська торговельна палата заснувала центр підтримки у Львові, метою якого є з одного боку допомагати чеським підприємцям знаходити потрібних працівників в Україні, а з іншого, допомагати потенційним працівникам з оформленням документів. Амбітною метою цього офісу є замінити сумнівні агентства.⁶⁷

Незаконне працевлаштування

Через дефіцит робочої сили та складнощі з оформленням на роботу іноземних працівників, іноземці часто працюють в Чехії нелегально.

Зростає кількість виявлених іноземців з-поза меж Європейського Союзу, які нелегально працювали в Чехії: якщо у 2017 році було виявлено близько 1900 осіб, то у 2018 - вже 3600. Для порівняння, минулого року Державна інспекція праці виявила 700 незаконно громадян Чехії та ще 200 громадян з інших країн ЄС, які працювали незаконно. За оцінками «*Асоціації робочих агентств у Чеській Республіці*» («*Association of Work Agencies in the Czech Republic*»), у Чехії працює до 250 000 нелегальних робітників з-за кордону.⁶⁸ Загалом, близько 1000 юридичних осіб були оштрафовані за незаконне працевлаштування, сукупна сума штрафів склала понад 150 млн. крон.⁶⁹

У 2018 році було доведено, що в Чехії незаконно працювали 2 873 громадяни України, 285 громадян В'єтнаму та 197 громадян Молдови.⁷⁰ Більшість українців, які потрапили до цієї статистики, приїхали до Чехії з Польщі, втім, точна кількість приїжджених невідома.

Широкого розголосу в березні 2017 року набув випадок з компанією «*Rohlík*» - найбільшим інтернет-супермаркетом, в якому провела контроль поліція у справах іноземців. Після перевірки 74 громадян України було затримано і негайно вислано на

⁶⁵ <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/dva-roky-od-spusteni-rezimu-ukrajina-program-pomohl-rade-firem-115433.html>

⁶⁶ <https://archiv.ihned.cz/c1-66295790-praci-v-cesku-muze-nove-ziskat-az-40-tisic-ukrajincu-rocne-podle-hospodarske-komory-by-ale-kvota-mela-byt-alespon-dvojnaso>

⁶⁷ <https://www.khkmsk.cz/hospodarska-komora-otevrela-asistencni-kancelare-na-ukrajine-a-v-srbsku/>

⁶⁸ <https://archiv.ihned.cz/c1-66492970-u-nelegalu-to-mame-za-polovinu-a-hned-v-cesku-pracuje-nelegalne-az-ctvrt-milionu-cizincu-firmy-volaji-po-zjednoduseni-pravidel>

⁶⁹ Státní úřad inspekce práce – Zpravodaj, number 1/2019, accessible at http://www.suip.cz/_files/suip-80e133d686b0d976fada930a5477ebfd/zpravodaj_1_19.pdf

⁷⁰ Див. примітку 68

один рік, а щодо інших було розпочато провадження про адміністративне видворення. Затримані співробітники “Rohlík” мали польські візи, з якими вони мали право на тимчасове перебування в Чехії, але не могли працювати тут. По суті, це є прикладом дуже поширеної ситуації, коли громадяни України, які мають візу до Польщі, працюють у Чехії, навіть якщо цей вид віз не дозволяє їм цього робити. Міф про те, що польські візи надають право на роботу в Чехії, дуже поширений серед українських громадян і активно використовується нелегальними посередниками. Цей міф завдає шкоди не тільки чеським громадянам і, зокрема, підприємцям, але й більшою мірою українським громадянам, які мігрують до Чехії.

Петр Бішоф, Рада з питань інтеграції, Чехія

4. МІФИ І СТЕРЕОТИПИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ ДО УГОРЩИНИ

4.1. Політичний і соціальний контекст

Впродовж останніх 5-6 років Україна пройшла через серйозні кризові періоди, які вплинули на міграційні процеси. З одного боку, з'явилися біженці з територій, постраждалих від збройного конфлікту. З іншого боку, анексія Криму Росією та підтримуваний Росією збройний конфлікт в промисловій східній Україні серйозно зашкодили економіці країни. До 2016 року у війні загинуло 10 тис. осіб і 21 тис. було поранено, а показники української економіки в найбільш кризовому 2015 р. впали більш ніж на 10%. При цьому ВВП на душу населення зменшився порівняно з попереднім роком на 1000 дол.⁷¹

Криза змінила міграційну ситуацію в Україні, посиливши рух до країн ЄС. Угорщина почала ставати все більш привабливою точкою призначення для українців, що пов'язано з геополітичним положенням країни (близькість Угорщини - члена ЄС - до України), спільною історією та національними патернами двох країн (закарпатські угорці⁷²), а також тим, що Угорщина, оговтавшись від світової економічної кризи 2007 року, після 2015 року зіткнулася з серйозним браком робочої сили через стрімке зростання виробництва.⁷³

Однак у контексті ситуації в Угорщині важливо зазначити, що посилення міграції з України застало країну в особливому історично-політичному становищі. Європейська міграційна криза, що розпочалася у 2015 році, не залишила Угорщину осторонь: оскільки країна лежить на балканському міграційному шляху, у 2015 році через територію Угорщини пройшла значна кількість біженців. Цей процес швидко став ключовим питанням внутрішньої політики. У риторичі угорського уряду феномен міграції тісно переплівся з невизначеністю, небезпекою та зникненням звичайного і безпечного світового порядку. І хоча Угорщина є транзитною країною і ніколи не була фактичною точкою призначення біженців і мігрантів з Близького Сходу, з 2015 року антиімміграційні голоси тут почали набирати все більшої сили. У підсумку, стала загальним місцем думка, що біженці, які залишають домівку з політичних, безпекових чи економічних причин, означають лише проблеми, непотрібний тягар, а в багатьох випадках навіть ризик і небезпеку для соціальної, культурної та політичної стабільності приймаючих країн.

Незважаючи на те, що протягом останніх років риторика угорського уряду мала явно антиімміграційний характер, країна почала від 2016 року рекрутувати робочу силу з України. При цьому на деяких позиціях іноземці можуть працювати 90 днів без дозволу на працевлаштування.⁷⁴ Хоча за окремими оцінками, в нашій країні вже працюють понад 20 тисяч українських трудових мігрантів, багато хто вважає, що це не є

⁷¹https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/projekty/ukrainian_migration_in_time_of_crisis.pdf

⁷²https://en.wikipedia.org/wiki/Hungarians_in_Ukraine

⁷³https://www.gki.hu/language/en/tag/national_economy/

⁷⁴https://hvg.hu/gazdasag/20181125_Huszezer_ukran_vendegmunkas_jott_Magyarorszagra

відповіддю на проблеми ринку праці, оскільки, отримавши навички, працівники виїжджають до західних країн, які пропонують більш високу заробітну плату.

Тим часом, відносини між угорськими та українськими робітниками також не позбавлені напруги. Поширеною є думка, що після прибуття в Угорщину українці працюють важче, більше працюють понаднормово і навіть без контракту, але в багатьох випадках (на відміну від угорських робітників) вони отримують безкоштовне житло, сприяють зниженню платні, легко виїжджають і мають проблеми як з культурною, так і з мовною інтеграцією.⁷⁵ У багатьох випадках напруженості сприяє також уявлення, що українці працюють на підприємствах замість закарпатських угорців, «обіцяних» урядом. Слід зазначити, що, за даними опитування, проведеного у 2016 році, 12,7% угорців Закарпаття працювали за кордоном, а це означає, що 16-17 тис. робітників працевлаштувалися в зарубіжних країнах. Більше половини з них - в Угорщині.⁷⁶

Підсумовуючи, сприйняття українських трудових мігрантів в Угорщині амбівалентне, і на це впливає як глобальна зовнішньополітична ситуація, так і послідовна антиіммігрантська комунікаційна стратегія угорського уряду.

4.2. Міфи про трудову міграцію з України

Факти та офіційні дані про українських трудових мігрантів часто суперечать новинам та чуткам, що циркулюють у засобах масової інформації, а також заявам урядів відповідних країн на цю тему. В Угорщині найбільша суперечність щодо іноземних працівників полягає в розриві між спрямованою на виборців риторикою уряду та реальними діями у сфері зовнішньої політики⁷⁷.

Наприклад, за даними бюджету на 2017 рік, 5000 українських громадян мали змогу отримати дозвіл на роботу згідно з урядовою програмою, а 4600 осіб вже працювали щонайменше протягом одного місяця в Угорщині⁷⁸. У 2016 році урядом було започатковано спеціалізовану програму для залучення українських працівників, на яку було витрачено 450 мільйонів форинтів⁷⁹ (43 млн грн). У рамках програми уряд підписав контракти з українськими посередницькими компаніями у сфері працевлаштування, відкрив офіси працевлаштування в Україні, створив бази даних і навіть організував доїзд для робітників з України. Тим часом прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан заявляв на Радіо Кошут: «Ми ніколи нікого не запрошували ні бути тут трудовим мігрантом, ані з будь-якої іншої причини жити з нами. Тому ми не країна іммігрантів, і Угорщина не бажає стати імміграційною країною».

Але все це лише вершина айсберга, тому що водночас політика була спрямована на сприяння українським робітникам через спрощення законодавства. Наприклад, уряд дозволив українським фахівцям працювати у дефіцитних сферах (ІТ, водії, будівельники, швачки, теслярі, медсестри тощо) без дозволу на роботу протягом трьох

⁷⁵Pl: https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/lecserelunk_titeket_ukranokra_mert_ok_olcsobbak_fesztultseg_egy_multicegnel.657715.html

⁷⁶http://archive.bgazrt.hu/_dbfiles/htmltext_files/2/0000000572/metszetek_201801_02.pdf

⁷⁷ <https://kijev.mfa.gov.hu/page/munkavallalas-magyarorszagon>

⁷⁸ https://hvg.hu/gazdasag/20181204_Csak_szeptemberben_45_ezer_kulfoldi_munkavallalo_kopogtatott_a_magyar_hataron

⁷⁹ https://index.hu/gazdasag/2018/10/04/a_sok_ukran_vendegmunkas_miatl_ukranul_tudo_magyarokat_keres_a_hankook/

місяців⁸⁰. Таким чином, хоча уряд жорстко відкидає практику імміграції, він вживає серйозних заходів, щоб привабити українських працівників до Угорщини.

Імміграції іноземних працівників стосується ще один поширений міф. У політичній риторичі про міграцію дискусія майже виключно стосується шукачів притулку з Африки та Близького Сходу - вони зображені в дискурсі як потенційні загрози. Натомість, правда полягає в тому, що переважна більшість громадян, які не є громадянами ЄС і бажають працювати або оселитися в Угорщині, походять з сусідніх країн, переважно з Сербії та України. Так, за даними Центрального статистичного управління Угорщини (HCSO), лише у 2018 році в Угорщині проживали приблизно 2400 сербських і 6100 українських громадян. Таким чином, хоча українські мігранти майже не помітні в політичній комунікації та ЗМІ, вони становлять переважну більшість іноземних працівників, які прибувають до Угорщини.

Нарешті, дані від HCSO також показують, що переважна більшість тих, хто прибуває до Угорщини з України, є не біженцями від війни, а робітниками. Згідно з їхніми даними, з 2009 по 2017 рік громадяни України подали лише 127 заяв про надання притулку, причому найбільше (37) у 2014 році. Відтоді цей показник постійно скорочується, і хоча кількість українських мігрантів вже зросла до тисяч осіб, у 2015 році було подано лише 28 заявок на притулок, у 2016 році - 23, а у 2017 році офіси отримали лише 7 таких заявок⁸¹.

4.3. Українська трудова міграція до Угорщини до і після 2014 року

Детальну інформацію про кількість громадян, які прибувають з України, та динаміку їх перебування можна дізнатися зі щорічних звітів Центрального статистичного управління Угорщини про переміщення населення. З них ми можемо дізнатися, що кількість українських громадян, які офіційно проживають в Угорщині, значно коливається протягом періоду 2007–2018 рр. (Таблиця 6). Якщо у 2007 році в Угорщині проживали 15 866 громадян України, то у 2018 році їх було лише 10 503. Найменший показник припав на період після кризи, коли в 2015-2017 роках в Угорщині проживало лише приблизно 6000 українців (причини цього буде розглянуто пізніше, з урахуванням даних, пов'язаних з роботою).

Таблиця 6. Громадяни України, які перебували в Угорщині в період з 2007 по 2018 роки

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Разом	15866	17289	17610	17241	16537	11894	10849	8317	6906	6749	5774	10503
Чоловіки	7573	8594	8810	8551	7810	5803	5037	3615	2909	2908	2668	6162
Жінки	8293	8695	8800	8690	8727	6091	5812	4702	3997	3841	3106	4341

⁸⁰ <https://www.vg.hu/gazdasag/szerbek-es-ukranok-viszik-hianyozzakmakban-primet-708569/>

⁸¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvn002b.html

Цікавою є гендерна структура українських громадян, які перебувають в Угорщині. Серед українців, які офіційно перебували в Угорщині в період між 2007 і 2017 роками, переважали жінки. Це співвідношення змінилось лише у 2018 році, але одразу дуже суттєво; чоловіки стали більшістю, а їх кількість зросла на 3494 осіб порівняно з 2017 роком.

Хоча кількість громадян України, які перебували в Угорщині у період з 2017 по 2018 роки, можна вважати значною (йдеться про одну з найбільших етнічних груп Угорщини), кількість українців, які офіційно шукали притулку в цей період, була несподівано низькою (*Таблиця 7*). До 2012 року в Угорщині щорічно реєстрували всього кілька запитів на притулок, але навіть після початку та піку кризи лише 28 (2014 р.) та 23 (2015 р.) особи намагалися скористатися цією можливістю. Вже у 2017-2018 роках кількість шукачів притулку з України повернулась до показників періоду до 2014 року.

Таблиця 7. Кількість шукачів притулку з українським громадянством, які прибули до Угорщини

<i>Країна</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Україна	-	-	9	9	5	2	7	37	28	23	7	-

Натомість, кількість громадян України, які іммігрували до Угорщини, показує значне зростання у 2016-2017 роках. Варто зауважити, що за цей період показники знову досягли максимуму, як це було між 2009 і 2011 роками. Після 2012 року кількість іммігрантів з України почала падати, але зростання показників відновилося після кризи 2014 року (*Таблиця 8*).

Таблиця 8. Імміграція громадян України

<i>Країна</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Україна	-	-	1887	1619	1280	859	558	717	1143	1202	6325	-

Кількість громадян України, які емігрували з Угорщини, була відносно стабільною в період між 2009 і 2016 роками; щороку в середньому залишали країну 400-500 осіб (*Таблиця 9*). У 2017 році цей показник почав різко зростати, коли з Угорщини емігрували 1312 осіб, що на 1000 більше, ніж у попередньому році. Хоча точної інформації про це немає, можна припустити, що однією з причин стало те, що ці українці переїхали до однієї з країн Західної Європи, де сподівалися знайти кращі умови праці та вищу заробітну плату.

Таблиця 9. Громадяни України, які емігрували з Угорщини

<i>Країна</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Україна	-	-	564	432	455	474	327	477	469	439	1312	-

Кількість українських громадян, які отримали угорське громадянство, також показує цікаві коливання між 2009 та 2017 роками (*Таблиця 10*). Вона стрімко зросла в 2011 році, коли угорське громадянство отримали 2189 українців. Зниження почалося в 2012 році, потім у 2013 та 2014 роках цей показник зменшився майже вдвічі (894 та 858 осіб), а починаючи з 2015 року обвалився (386 осіб). У 2017 році всього 186 українців отримали громадянство Угорщини. Можна було б зробити висновок, що угорське громадянство стало менш привабливим для українців протягом останніх кількох років. Але варто враховувати, що статистика набуття громадянства HSCO не є повною, оскільки багато громадян України з Закарпаття отримали угорське громадянство після ухвалення у 2011 році Закону про громадянство, ставши біпатридами. Їх кількість у 2015 році оцінювалася у понад 90 тис. осіб⁸².

Таблиця 10. Громадяни України, які отримали угорське громадянство

<i>Країна</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Україна	-	-	558	646	2 189	1 765	894	858	386	365	186	-

Насамкінець, наведені вище дані повинні порівнюватися з кількістю дозволів на роботу, виданих українським працівникам у період з 2013 по 2017 рік (*Таблиця 11*). З таблиці видно, що кількість виданих дозволів скоротилася вдвічі між 2013 і 2014 роками і потім продовжила неухильно зменшуватися. У 2017 році українським працівникам було видано лише 950 дозволів на роботу.

Таблиця 11. Кількість дозволів на роботу, виданих українським працівникам в Угорщині у період з 2013 по 2017 рік

<i>Країна</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Україна	-	-	-	-	-	-	2078	1145	1145	1413	950	-

Показники *Таблиці 11* вимагають глибшого аналізу. HSCO показує значні зміни в розподілі дозволів на роботу в окремих групах країн за останні роки. З одного боку, приплив робочої сили з сусідніх країн значно зменшився, тоді як кількість громадян третіх країн на ринку праці значно зросла. Одним із пояснень цієї ситуації є те, що більшість українських і сербських громадян були працевлаштовані в Угорщині за сезонними трудовими договорами на термін не більше 90 днів. Також важливо

⁸² <https://www.stopfake.org/en/manipulation-ukraine-losing-transcarpathia/>

вказати, що угорське законодавство розглядає Блакитну картку ЄС окремо від індивідуальних дозволів на роботу.

Інша причина полягає в тому, що Міністерство національної економіки дозволило сербським та українським громадянам працювати без перевірок ринку праці у сферах, де бракує робочих рук. Через це законодавче спрощення кількість працівників, що прибувають з сусідніх країн, передусім Сербії та України, впала у статистиці ліцензованих працівників.

У рамках сезонної зайнятості, яка не перевищувала 90 днів, роботодавці повідомляли про понад 3000 найнятих українців та 600 громадян Сербії. Українські та сербські працівники найчастіше були зайняті в Центральній Угорщині та Задунайському регіоні.

Адам Гулд, Угорське європейське товариство, Угорщина

5. РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДО СЛОВАЧЧИНИ

Від початку міграційної кризи в 2015 році міграція стала одним з головних питань у політиці Словаччини. Її активно обговорювали під час попередніх загальних виборів у 2016 році, а також нещодавніх виборів президента у 2019 році. Автор цього розділу навіть насмільється сказати, що міграція призвела до політичного розколу. Це питання розділило суспільство і партії.

Водночас, Словаччина прийняла лише кілька десятків мігрантів через систему обов'язкового розподілення шукачів притулку в ЄС. Проте країна сьогодні потребує додаткової робочої сили, без якої вже зараз сповільнюється економічне зростання. Тому уряд вже вживає заходів для залучення більшої кількості економічних мігрантів, переважно з країн поза межами ЄС (але слов'янських), як-от Сербія та Україна.

У цьому розділі ми проаналізуємо головні статистичні дані, які показують масштаб і структуру трудової міграції з України до Словаччини. Через надмірну “розігрітість” суспільної думки щодо міграції в останні роки навіть питання трудової міграції такого типу іноді призводить до зростання напруги. Тому ми також проведемо простий дискурсивний аналіз основних понять, які вживають, говорячи про Україну, українців та українських працівників у Словаччині, а також дослідимо типові стереотипи щодо них.

5.1. Огляд політичного та соціального контексту

Ставлення словацького суспільства та політиків до міграції є відкрито ворожим, а негативне ставлення політиків та суспільства до цього явища взаємно посилюють одне одного. Міграція та міграційна криза були важливими питаннями у кампаніях на останніх загальних виборах у 2016 році. Це призвело до падіння підтримки партії “Курс - соціальна демократія” (SMER-SD), яка була при владі перед цими виборами. Також ці питання, імовірно, сприяли приходу до парламенту таких крайніх правих і популістичних партій як “Котлеба - Народна партія Наша Словаччина” (Kotleba-ĽSNS), яку медіа описують як фашистську, та популістична “Ми сім'я” (Sme Rodina). Підходи цих партій відтоді не змінилися. Міграція була важливим питанням і під час президентської кампанії 2019 року. Це питання активно використовували Маріан Котлеба та Штефан Гарабін. Перед другим раундом антимігрантську риторику використовував і Єврокомісар Марош Шевчовіч, якого підтримувала партія “Курс - соціальна демократія” (SMER-SD).

Варто зазначити, що говорячи про міграцію, словацькі політики переважно мають на увазі біженців із мусульманських та африканських країн. Інколи вони відкрито заявляють, що “не дозволять створення мусульманської спільноти в Словаччині”⁸³. Проте певне напруження вже викликала і трудова міграція із Сербії⁸⁴.

⁸³ <https://domov.sme.sk/c/20070758/fico-musime-zabranit-vzniku-ucelenej-moslimskej-komuniti-na-slovensku.html>

⁸⁴ <https://dennikn.sk/blog/951671/ked-inspektori-prace-zazvonia-v-seredi-na-brane-srbi-utekaju-z-fabriky-zadnym-vchodom/>

Водночас, словацька економіка потребує додаткової робочої сили. Рівень безробіття є найнижчим за всю історію. За даними Міністерства праці, соціальних відносин та сім'ї Словацької Республіки, у січні 2019 року рівень безробіття становив лише 5,26%⁸⁵.

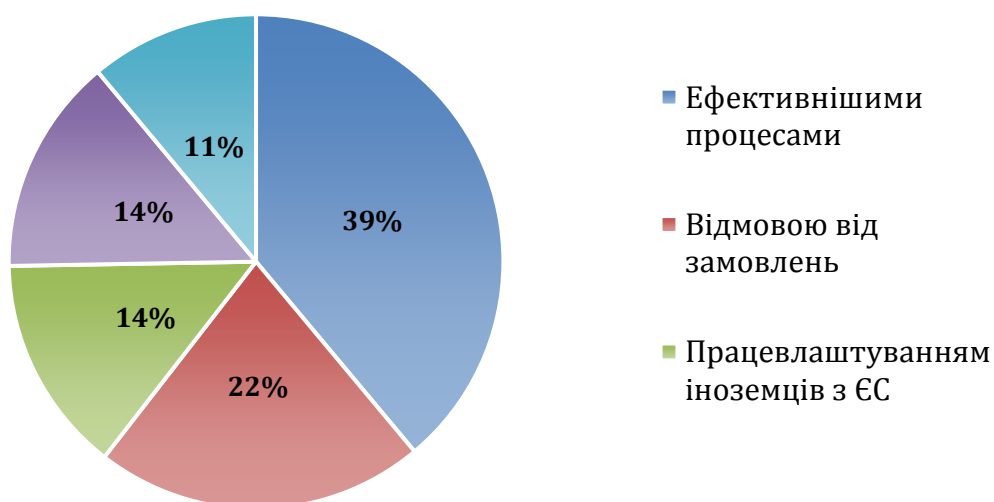
Кількість нових робочих місць стрімко зростає. У березні 2019 року цей показник сягнув 95 тисяч⁸⁶. Це частково свідчить про наявність попиту на працівників із-за кордону. Найбільше потрібні оператори та монтажники машин і обладнання (42%), а також кваліфіковані робітники та майстри (22%)⁸⁷.

Станом на кінець 2018 року українці мали 24 913 дійсних дозволів на тимчасове та постійне проживання у Словаччині, чехи - 10 970, серби - 10 608, угорці - 8 503, а румуни - 7 420⁸⁸.

Відповідно до опитування Словацької бізнес-асоціації, 50% роботодавців гостро відчують нестачу працівників, для ще 35% така потреба не є гострою, але працівників не вистачає. Водночас, 41% бізнесменів зазначили, що вони змушені були відмовитись від певних замовлень через нестачу робочої сили.

Словацька економічно-орієнтована неурядова організація Інститут ІНЕКО організувала воркшоп щодо оцінки потреби словацької економіки у більшій кількості мігрантів⁸⁹, і виявила, що словацькі роботодавці вже відчують економічні втрати, адже змушені відмовлятися від додаткових можливостей через брак працівників.

Діаграма 4. Як словацькі роботодавці відповідають на нестачу робочої сили?

Джерело: Опитування громадської думки, PAS and ІНЕКО, квітень 2018

⁸⁵ https://www.upsvr.gov.sk/buxus/generate_page.php?page_id=855042

⁸⁶ <https://www.istp.sk/volne-pracovne-miesta>

⁸⁷ <https://www.finreport.sk/ekonomika/slovensky-trh-prace-potrebuje-pomoc-zo-zahranicia-no-slovaci-o-migrantov-nestoja/>

⁸⁸ https://www.minvr.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf?fbclid=IwAR1OKG-2luQ0vVHVFKdrEQqomYSWa3V-lzwmkWhDCs3NFc3zmK3lZCE20IA

⁸⁹ <http://www.ineko.sk/clanky/seminar-potrebuje-slovensky-pracovny-trh-viac-imigrantov>

У відповідь на цю ситуацію уряд Словаччини впровадив певні зміни до нормативно-правової бази задля залучення трудових мігрантів із країн поза межами ЄС.

По-перше, це оновлення Закону про трудові послуги⁹⁰, ухвалене 1 травня 2018 року. Оновлений закон зменшив період, протягом якого вакансія має бути в списку Управління праці та бути доступною для громадян Словаччини, із 30 до 20 днів⁹¹.

Змінено також умови для роботодавця, які він має виконати, щоб найняти іноземця. Зокрема, роботодавець має довести, що він не був залученим до незаконного працевлаштування щонайменше протягом двох років перед наданням запиту на отримання дозволу на тимчасове проживання для іноземного працівника, якого він чи вона наймають. До цього цей термін був п'ять років.

Оновлений закон також запровадив інститут "дефіцитних спеціальностей". Роботодавці можуть не інформувати письмово місцеве Управління праці про наявність вільної вакансії перед працевлаштуванням іноземців для певних спеціальностей та в округах з рівнем безробіття меншим 5%. Проте ця можливість доступна лише роботодавцям, у яких працює не більше 30% іноземців.

У листопаді 2018 року уряд Словаччини погодився на додаткові зміни до законодавства з питань праці та перебування іноземних громадян задля спрощення працевлаштування громадян третіх країн⁹². Найбільш важливою зміною було скорочення часу розгляду заяви на отримання дозволу на тимчасове проживання із 90 до 30 днів у випадку працевлаштування у дефіцитних секторах. Ця зміна набула чинності 1 січня 2019 року. Водночас, зменшили кількість документів та бюрократії під час подачі такої заяви⁹³.

5.2. Реалії української міграції до Словаччини

На кінець 2018 року 24 913 громадян України мали дійсні дозволи на проживання у Словацькій Республіці, за даними президіуму словацької поліції⁹⁴. Із них 20 543 на тимчасове, а 4 369 - на постійне проживання. Українці, таким чином, є найбільшою групою іноземців з країн поза межами Євросоюзу. У 2018 році кількість українців у Словаччині суттєво зросла, оскільки цього року українцям видано 14 235 нових тимчасових та 682 постійні дозволи на проживання (разом це 14 917 порівняно із 8 036 у 2017 році⁹⁵). Проте невідомо, скільки дозволів скасовано протягом цих років).

Від червня 2017 року українці мають право перебувати на території країн ЄС без візи протягом періоду до 90 днів. У підсумку, кількість заяв на отримання візи та

⁹⁰ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/5/20190101>

⁹¹ <https://www.podnikajte.sk/zakonne-povinnosti-podnikatela/zamestnavanie-cudzincov-1-5-2018>

⁹² <https://www.ta3.com/clanok/1138431/tb-j-richter-a-b-ondrusa-o-strategii-zamestnavania-cudzincov.html>

⁹³ <http://www.vssr.sk/clanok-z-titulky/jednoduchsi-prichod-pracovnikov-z-tretich-krajin-odobril-aj-prezident-spravodajstvo-12-2018.htm>

⁹⁴ https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocniky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf

⁹⁵ Там само

виданих віз суттєво впала. У 2018 році Словацька Республіка видала громадянам України 1 530 віз типу С та 219 типу D⁹⁶.

Таблиця 12. Кількість дійсних дозволів на проживання в Словацькій Республіці для громадян України станом на 31 грудня 2018 року⁹⁷

<i>Рік</i>	<i>Разом</i>	<i>Тимчасове проживання</i>	<i>Постійне проживання</i>	<i>Статус толерантності до перебування</i>
2018	24 913	20 543	4 369	1
2017	16 102	12 135	3 923	44
2016	13 024	9 398	3 582	44
2015	10 706	7 297	3 365	44

Таблиця 13. Кількість дозволів, виданих за рік⁹⁸

<i>Рік</i>	<i>Разом</i>	<i>Тимчасове проживання</i>	<i>Постійне проживання</i>	<i>Статус толерантності до перебування</i>
2018	14 917	14 235	682	-
2017	8 036	7 455	548	33
2016	5 808	5 315	466	27
2015	6 103	5 524	550	29

Україна - єдина сусідка Словаччини поза межами Євросоюзу та Шенгенської зони. Проте рух через кордон є доволі інтенсивним. Щоденно кордон перетинають тисячі людей.

Також у Словаччині навчаються багато українців. Протягом 2016-2017 академічного року тут навчалось 1 258 громадян України. Більшість у Прешовському університеті (328) та Технічному університеті в Кошице (304), ймовірно, через їхню географічну близькість до кордону. За ними йдуть Університет Матея Бела в Банській Бистриці (131), Університет імені Коменського в Братиславі (86) та Університет економіки у Братиславі (59). Найчастіше українські студенти вивчають словацьку мову та культуру, соціальні науки, а також інформаційні технології, біологію та екологію⁹⁹.

⁹⁶ Там само

⁹⁷ Там само

⁹⁸ https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocnky/rok_2018/2018-rocnka-UHCP-SK.pdf

⁹⁹ https://www.mzv.sk/web/kyjev/spravy/-/asset_publisher/qUcjGk6Falrh/content/1-parizek-slovensko-je-susedom-ktory-ma-uprimny-zaujem-o-prosperitu-a-mierovu-buducnost-ukrajiny-/10182?p_auth=xy17HSq3

Таблиця 14. Огляд законного перетину українсько-словацького кордону¹⁰⁰:

<i>Пункт пропуску / РІК</i>	<i>2018</i>	<i>2017</i>	<i>2016</i>	<i>2015</i>
Убля	667612	631733	580193	522942
Вишне-Немецьке	1740954	1567368	1343294	1110859
Матьовце Войковце	12159	12204	12256	12206
Вельке Слеменце	246667	231001	194418	175720
Чіерна над Тисою	38824	37745	33300	30900
РАЗОМ	2706216	2480051	2163461	1852627

Таблиця 15. Кількість українських працівників у Словаччині у 2018 році за сферами¹⁰¹

<i>Українські працівники, які мають:</i>	<i>ВСІ</i>	<i>0 - Армія</i>	<i>1 – Управлінський персонал високого рівня</i>	<i>2 - Спеціалісти</i>	<i>3 – Технічні спеціалісти</i>	<i>4 – Адмін. персонал</i>
Дозвіл на працевлаштування	8473	0	79	648	165	153
Інформаційну картку	3369	0	30	351	105	121
ВСІ	11842		109	999	270	274

<i>5 – Послуги та продажі</i>	<i>6 – Кваліфіковані працівники сільського господарства</i>	<i>7 – Кваліфіковані працівники та майстри</i>	<i>8 – Оператори машин</i>	<i>9 - Некваліфіковані працівники</i>	<i>Інформація відсутня</i>
271	114	1589	4841	613	0
487	47	452	916	758	102
758	161	2041	5757	1371	102

У 2018 році в Словаччині працювали 11 842 українці. Не у всіх був дозвіл на працевлаштування¹⁰². Українці та громадяни інших країн можуть працювати у

¹⁰⁰ Там само

¹⁰¹ https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2018.html?page_id=772215

Словаччині навіть без такого дозволу за певних умов. Зокрема, коли він чи вона мають статус “іноземного словака” або дозвіл на тимчасове проживання у Словацькій Республіці. У такому разі іноземний працівник або роботодавець протягом 7 робочих днів заповнюють “інформаційну картку”, у якій повідомляють Головне управління з праці про початок (або припинення) трудових відносин¹⁰³.

Українці переважно працюють як оператори та монтажники машин і устаткування (5757). На другому місці - кваліфіковані робітники та майстри (разом 2041). Далі - асистенти та некваліфіковані робітники (1371), спеціалісти (999) та працівники сфери послуг та продажів (758). Середньомісячне нарахування заробітної плати у цих сферах у 2018 році становило 1005 євро для операторів та монтажників машин та устаткування, 1078 євро - для кваліфікованих робітників та майстрів, 650 євро - асистентів, 1418 євро - спеціалістів та 775 євро - для працівників сфери послуг та продажів¹⁰⁴.

5.3. Сприйняття українських працівників у Словаччині

Варто відразу зазначити, що, незважаючи на загалом негативне ставлення політиків і суспільства до міграції, ми не спостерігаємо ворожого ставлення до трудових мігрантів з України. Завдяки словацькому національному корпусу¹⁰⁵ - електронній базі даних більшості текстів, опублікованих словацькою мовою, яка доступна онлайн, - ми можемо проводити пошук за ключовими словами та провести простий аналіз дискурсу. Ми використовуємо базу даних web-4.0, оскільки поряд з офіційними публікаціями та періодичними виданнями вона містить велику кількість онлайн-текстів, таких як блоги. Таким чином, ми можемо аналізувати не лише формальний дискурс у словацьких медіа, але й, до певної міри, настрої суспільства, щонайменше тієї частини, яка використовує інтернет.

Ми перевірили результати пошуку за ключовими словами “українець” та “мігрант”, щоб побачити наявність взаємозв'язку між цими термінами. У разі виявлення такого взаємозв'язку ми би продовжили досліджувати його природу (наприклад, яким є “український мігрант” у словацькому дискурсі?). Проте ми виявили протилежне: Україна та українці не є частиною міграційного дискурсу в Словаччині.

Як зазначено вище, ми шукали збіг термінів “українець” і “мігрант”. Електронна система автоматично шукає всі форми слова. Тому шукаючи слово “українець”, ми отримуємо результати за всіма формами цього слова, наприклад, “українці”, “українцям”, “українців” тощо. Далі ми шукали +- 3 слова, які найбільше пов'язані з “українцями” та “мігрантами” у словацькому дискурсі. Це дозволило нам побачити, які слова найчастіше використовують поряд з цими термінами.

¹⁰² https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2018.html?page_id=772215

¹⁰³ <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/uvod/informacie-cudzinci/ukraina.pdf>

¹⁰⁴ https://www.mzdovecentrum.sk/clanok-z-titulky/zakladne-mzdove-ukazovatele-3--kvartalu-2018-ai_mc-12-2018.htm

¹⁰⁵ <https://korpus.sk/>

Результати показують, що Україна та українці не пов'язані із темою міграції у Словаччині. Найкращий спосіб оцінити важливість колокації слів є статистичне значення logDice. Воно показує відношення частоти спільного вживання слів у наборі текстів до частоти вживання обох слів у наборі. Максимальне значення logDice - 14 і до мінус нескінченності.

Для ключового слова “українець”, найбільше значення logDice 9,773 для слова “русин”, а інші значення за ним - для інших східноєвропейських національностей. Велику частину текстів присвячено одночасно українцям та русинам (наприклад, “Спільні свята словацьких національних меншин русинів і українців проводились...”). Перший політичний термін, який вживається поряд зі словом “українець”, був “Майдан” на 24 місці. Значення logDice для такої пари слів 5,842. Із термінів трудової міграції спільно використовують слово “працевлаштування”. Воно на 494 місці із значенням logDice 3,074. Це означає, що колокація є суттєвою, але вона слабка. Є багато інших термінів, які асоціюються з українцями, на відміну від слів у сфері трудової міграції¹⁰⁶.

Дуже цікаві колокації словацького дискурсу зі словом “мігрант”. Вони підтверджують, що ідея міграції сильно пов'язана із економічною та трудовою міграцією, а також із кризою біженців через політичний дискурс. У ньому всі мігранти нібито приїжджають з економічних мотивів і нібито видають себе за біженців, щоб отримати економічні переваги. Колокації з Україною у цьому дискурсі були на 361 місці. Значення logDice показує суттєвий зв'язок, проте він неважливий у порівнянні із силою зв'язків з іншими термінами.

Як висновок, словацький дискурс не пов'язує Україну, українців та міграцію. Хоча тема економічної міграції є токсичною та породжує теорії змов іміфі, навколо української трудової міграції таких міфів досі немає. Водночас, це може змінитися через збільшення кількості українців, які прибувають до Словаччини у пошуках роботи після того, як уряд полегшив працевлаштування громадян з країн поза межами ЄС.

¹⁰⁶ Щоб отримати повний пул даних, надішліть запит на madlenak@sfp.sk

Таблиця 16. Значення перших колокацій для слова “мігрант” проти значень перших колокацій щодо України¹⁰⁷

	<i>Кількість колокацій</i>	<i>Частота колокацій</i>	<i>logDice</i>
nelegálnych	972	31.173	9.363
utečencov	1330	36.455	9.123
ilegálnych	596	24.411	8.816
prílev	409	20.219	8.164
azyl	486	22.036	8.159
migrantov	535	23.115	8.062
ekonomickí	318	17.831	7.968
ekonomických	659	25.646	7.945
prichádzajúcich	368	19.177	7.933
Ukrajiny	63	7.849	4.493

*Томаш Мадленак, Татьяна Хованцова,
Словацька асоціація з питань зовнішньої політики, Словаччина*

УКРАЇНСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ. ОНЛАЙН-БАЗА ДЖЕРЕЛ ДАНИХ І ПРОФІЛЬНИХ ЕКСПЕРТІВ

Щоб відкрити базу, відскануйте QR-код або перейдіть за посиланням:
<https://europewb.org.ua/ukrainian-labour-migration-data-sources-ua/>

¹⁰⁷ Щоб отримати повний пул даних, надішліть запит на madlenak@sfp.sk

europewb.org.ua